

Proširenje filozofije na područje Objave

Rudolf BRAJIČIĆ

Sažetak

Kršćanski filozof mora svoje filozofsko istraživanje proširiti i na datosti Objave kao na stvarnosti u zbilji, predane nam Božjom riječju. Te stvarnosti treba da um, upoznavši ih kao svoj novi dominion, obrazloži i razloži do zadnjih uzroka, da bi se njima ispunio do mjere svojim mogućnosti. Zato se autor bori za pojam integralne kršćanske filozofije. Današnja protivna težnja filozofiranju u teologiji nema nikakva objektivnog uporišta. Spekulacija objavljenih datosti ne izobličuje nas nego nas obogaćuje i otvara put lakšem integralnom suvremenom pluralističkom povijesnom ostvarivanju, vođenom različitim teološkim smjerovima kao što su dijalektička teologija, egzistencijalna teologija, kerigmatska teologija, teologija poslanja, narativna teologija, teologija oslobođenja i druge teologije.

Toma Akvinski piše: »Samo malo ljudi razumom dostižu istinu o Bogu, i to tražeći je dugo vremena i pomiješanu s mnogo zabluda (...) Da bi čovjek primjerenije (*convenientius*) i sigurnije (*certius*) postigao spoznaju Boga, potrebna je Božja objava.«¹ Što je prema ovim riječima čovjek dobio s Biblijom? Primjereniju i sigurniju spoznaju Boga. A što je dobio filozof? Zaštitu od eventualnih zabluda. No, Toma Akvinski kao filozof Biblijom je dobio još nešto. Profesor Jakov Gemmel na našem ondašnjem *Filozofskom institutu* u vrijeme naše generacije tvrdio je da u *Teološkoj sumi* ima više filozofije nego u *Filozofskoj sumi*. To je znak da je Toma držao svojom filozofskom zadaćom da kao filozof koji istražuje posljednje uzroke svih stvari, istraži i posljednje uzroke objavljenih datosti, posebice objavljenih misterija. Oslanjajući se na taj Tomin primjer, držim da možemo općenito reći: Barem kršćanski filozof mora svoje filozofsko istraživanje proširiti i na datosti objave. Tim proširenjem svojih filozofskih istraživanja na područje Objave, područje Objave postaje donekle njegov dominion, stupanjem na tlo Objave kršćanski filozof, da se tako izrazim, otkriva novi kontinent za svoje filozofsko promišljanje. Stoga adagij o filozofiji – sluškinji teologije, pod ovim vidikom, treba brisati. Pod tim vidikom filozof ne posuđuje Objavi svoj filozofski instrumentarij i ostalo što joj je potrebno da bude znanost, nego, da se slikovito izrazim, Objava filozofu otvara svoje obale da se iskrca na njezino područje i da se na njemu filozofski zaposli.

1 *Summa theol.*, I., q 1, a 1, c.

Vrijedno je usporediti te dvije grane filozofije: *philosophiam naturalem*, s jedne strane, *cum theologia speculativa*, s druge strane, ili *philosophiam naturalem cum philosophia revelata*. Zašto ne i taj izraz glede Objave kao izvora materijalnog objekta spekulativne teologije?

U čemu su, dakle, te dvije filozofije iste, u čemu različite?

I jedna i druga ima svoju teoriju spoznaje: prva svoju teoriju zasniva na svjedočanstvu osjetila i uma, a druga na svjedočanstvu proroka, na njegovoj vjerodostojnosti. Prevaga što se tiče sigurnosti cjelokupnog filozofskog sustava stoji na naravnoj filozofiji, jer nam objavljena filozofija, kako smo je nazvali, počivajući na svjedočanstvu svjedoka, daje samo moralnu sigurnost, što opravdava tvrdnju da je teologija dominion filozofije. Ali, što se tiče sigurnosti pojedinih teza s ta dva područja, *philosophia naturalis* daje sigurnost spoznaje postignute autoritetom razuma, dok *philosophia revelata* njihovu sigurnost temelji na autoritetu Božjega razuma, no ipak samo utoliko ukoliko jedna teološka teza izriče formalno objavljeno, a ne nešto deducirano iz formalno objavljenog, jer u deduciranju iz onoga što je formalno objavljeno nastupa samo autoritet ljudskoga razuma kao i u filozofiji.

Budući da se sva objavljena filozofija, koju inače zovemo spekulativnom teologijom, bavi deduciranjem iz formalno objavljenog, dakle, radom ljudskog razuma, za mnoge ona postaje skandal. Kakav skandal? Jednostavno kazano: skandal prekapanja Božje riječi ljudskom mudročću; skandal racionalizacije žive Božje riječi; skandal okivanja žive Božje riječi lancem skovanim ljudskom logikom. Stoga današnji student teologije, završivši dvogodišnji tečaj filozofije, svoju »filozofsku barku«, da se izrazim slikovito, rado »ostavlja žalu« da se priključi Rabiju iz Nazareta.

Što na to reći?

I *philosophia naturalis* bavi se Božjom riječju, tj. stvaralačkom Božjom riječju, koja je upisana u sve stvoreno, pa je u nekom smislu i ona *philosophia revelata*, građena na svjedočanstvu stvorova. Hoćemo li zato reći da filozofiranjem nagđujemo prirodu, tu stvaralačku Božju riječ? Mi vjerujemo da se student bolje osjeća čitajući Bibliju nego slušajući filozofsko razlaganje objavljenih misterija, ali s time što se izletnik bolje osjeća u prirodi nego prirodoslovac u kabinetu nije dovoljan razlog da se zanemaruju spekulativni sati teologije. K tome, treba se sjetiti da u Bibliji nemamo izvornu Božju riječ. Izvorna Božja Riječ druga je osoba Presvetoga Trojstva. U Bibliji je Božja riječ u obliku ljudske riječi, a to znači da je postala čovjekov pojam, upojmovila se i kao takva stavljena je pred nas. Mi pak znamo da su naši ljudski pojmovi međusobom virtualno povezani nužnošću, tako da filozofskom virtuožnošću, tj. analizom i sintezom pojmova um može izgraditi vellebnu zgradu punu transcendentalnog svjetla. Studenta teologije moramo

uvjeriti u ovo: Kao što fizičari ne bi nikada došli do elektrona da nisu skrupulozno cjepidlačarski mrvili atom, tako ni mi ne možemo nikada doći do dragocjene stanovite spoznaje objavljenih misterija (*aliqualis cognitio mysteriorum*) bez filozofskog skrupuloznog promišljanja, tako da možemo reći da se tek primjenom filozofske refleksije na misterij, on rascvjetava. Sjetimo se Trojstva, u kojem filozofiranjem nailazimo na izlaženja, pa na relacije, zatim na specifične osobnosti u tom misteriju.

Ne smijemo se dati zanijeti tvrdnjom da u Bibliji nije prisutan Bog metafizike nego Bog povijesti, za što se je posebno zalagao nedavno preminuli protestantski teolog Oscar Cullmann. Nedvojbeno je da je Biblija dijalog Boga s čovjekom u njegovoj povijesti. Taj dijalog treba proučiti, u taj se dijalog treba uključiti što za studenta može biti vrlo atraktivno. Međutim, biblijski Bog povijesti nije s čovjekom vodio samo dijalog nego je u čovjekovu povijest stvaralački zahvatio i u nju položio nove povijesne činitelje stvaranjem novoga čovjeka (utjelovljenje), oblikovanjem Crkve, davanjem svoga života milosti, ustanovljenjem sakramenata i u teologiji je upravo o tome riječ da se ti novi povijesni činitelji metafizički ispituju, jer bez njihove metafizičke dubine ni dijalog Boga s čovjekom, koji se temelji i odvija na tim novim povijesnim činiteljima, ne može doprijeti do dna svoga smisla.

S te apologije potrebe filozofije u teologiji okrenimo se pitanju, ima li i sama filozofija neke koristi od spekulativne teologije?

Jamčeno je da je Bog po objaviteljskom dijalogu s čovjekom jasnije i više o sebi teologu objavio nego što se je filozofu izrazio po prirodi i po samom čovjeku. Stoga objavljena filozofija za naravnu filozofiju postaje zvijezda Sjevernjača, njegov orijentir ili, kako kažemo, *norma negativa*. U tom smislu teologija je *domina*, što dokida ono što smo rekli da je ona *dominion* naravne filozofije. *Domina* ne može biti ničiji *dominion*. Da iziđemo iz toga dijalektičkoga škripca: biti *ancilla* i biti *domina* u isto vrijeme, izrazimo se hegelovski, Hegelovom trijadom:

Teza: *philosophia naturalis, ancilla*. – Antiteza: *philosophia revelata, domina*.
– Sinteza: cjelovita kršćanska filozofija, *philosophia christiana integralis*.
Jaques Maritain je napisao knjigu *Integralan humanizam*; nadoda li se toj knjizi druga knjiga *Integralni teizam*, imamo ono što bih htio reći: Integralnu kršćansku filozofiju.

Zahtjevnim uvođenjem filozofije u teologiju, samu teologiju koja je danas pluralistička čuva od suprotstavljanja jedne pluralističke teologije drugoj, čuva je da se dijalektička teologija ne suprotstavlja egzistencijalnoj, ni egzistencijalna kerigmatičkoj, ni kerigmatička teologiji poslanja, ni teologija poslanja političkoj teologiji, ni politička teologija teologiji oslobođenja, što se inače čini. Sve, naime, navedene teologije nisu ništa drugo nego filozofije o *proprietetima* (o vlastitostima) biti kršćanstva, o kojoj raspravlja spekulativna teologija. Harnackov naslov koji se čita na njegovoj knjižici *Bit kršćanstva* lažan je naslov. Njegov rad raspravlja o biti samo jedne vlastitosti biti kršćanstva, a ta

je: naglasak Isusova propovijedanja je Otac a ne Sin, i Kraljevstvo Božje je Bog i duša, duša i njezin Bog, a ne o biti kršćanstva kao takvog.² Istina je što tamo govori Harnack, ali ne istina o biti kršćanstva nego o jednoj kvaliteti te biti, tj. o tome da je zbog svoje biti i na temelju svoje biti kršćanstvo duboko skriveno blago u zemlji ljudskog individua.

Na žalost, sva je nevolja što se skolastički spekulativni teolog poslije izvršene spekulativne analize kršćanskih misterija zatvara u svoj kabinet, umjesto da nastavi sa spekulacijom vlastitosti tih misterija, osobito onih suvremenih, čuvajući se, dakako, napasti da svoj teološki pogled na svoj suvremeni svijet proglasi bitju kršćanstva umjesto čitanja suvremenog društvenog fenomena u biti i kroz bit kršćanstva. Oni pak koji to čine kao da ne znaju teologije o biti kršćanstva ili je zaboravljaju.

I unutar ortodoksne filozofije postoji pluralizam: tu je platonizam, aristotelizam, neoplatonizam (Plotin) i korigirani parmenidizam. No što stoji u središtu tih sustava? Gotovo u svima u središtu je ne Sam Bitak nego neki od atributa Samoga Bitka. Tako je Platonu središte vrhovna ideja Dobra, dakle, ne Sâm Bitak, nego Dobrota Samoga Bitka. Aristotelu je središte *Noesis noeseos*, dakle, ne Sâm Bitak nego Misao Samog bitka o samome sebi, tako da stvari nisu ništa drugo nego ostvareni projekti te Misli. Plotinu u središtu stoji Jedno, opet ne Sâm Bitak nego vlastitost Samoga Bitka, biti čista Nesastavljenost (*Unitas simplicitatis*). Jedino Toma u središte stavlja Sâm Bitak (*ipsum esse*), predstavljen Biblijom: *Ja sam onaj koji Jesam*. Congar nije precizan kada tomizam, za razliku od platonizma, predstavlja kao sustav koji napušta promišljanje o dobru, a prihvaća promišljanje o istinitom. U tom slučaju i tomizam bi bio filozofija o jednoj vlastitosti Samoga Bitka a ne o njemu samom, o njegovoj naime Istinitosti. Istinitost Samoga Bitka, čini se, da stoji u središtu marešalizma.

No, sve ovo je samo usput nabačeno, što zahtijeva temeljitiju i svestraniju analizu. No, i u ovakvom usputnom prikazu jasno se vidi kako ta dva dijela integralne kršćanske filozofije usporedno teku.

Na kraju jedna sugestija: Ne bismo li u duhu ovog izlaganja morali nakon spekulativne obrade misterija prijeći na spekulativno traženje lica tih misterija za naš povijesni čas, što je obveza također i filozofa naturalaca na njihovu području, da, naime, pronađu filozofiju oblika današnjeg povijesnog raznolikog zbivanja u demokratskom vrtlogu otvorenog društva i slobodnog tržišta kao vlastitosti biti integralnog teizma i integralnog humanizma odvijeka skrivenih u tim bitima, a otkrivenih tek u naše dane, našem naraštaju, u našem konkretnom povijesnom dnevnom zbivanju.

2 Vidi Rosino Gibellini, *Teologija dvadesetog stoljeća*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost 1999., str. 10.

THE EXTENSION OF PHILOSOPHY INTO THE SPHERE OF THE REVELATION

Rudolf BRAJIČIĆ

Summary

The Christian philosopher must extend his or her philosophical research upon the given realities of The Revelation as handed down through the Word of God. These realities as a new dominion of reason must be explained and expounded upon to the last within all of the possibilities of reason. This resonates upon the author's struggle for an integral Christian philosophy. The current opposite trend of philosophising in theology has no objective or real foothold. Speculating on given realities does not distort us but rather enriches us and opens up paths for an easier integral, modern, pluralistic and historical enhancement led by various theological directions such as: dialectical theology, existential theology, kerygmatic theology, the theology of mission, narrative theology, liberation theology and other theologies.

